

Amsterdamse Slechtvalken Roely Bos

FOTO: ROELY BOS

Alarmerend wijfje, 15 mei 2010

Sinds jaar en dag maken Slechtvalken deel uit van de vogelpopulatie in Amsterdam. Dat moet natuurlijk met een korreltje zout worden genomen, want vanwege het royale gebruik van insectenverdelgers in de landbouw waren de valken in Europa zowat uitgeroeid. Buiten dat is vooroorlogs Nederland natuurlijk nooit het juiste broedgebied geweest, het ontbreekt hier aan kliffen en rotsen. Voor die hoge broedplekken en uitkijkposten hebben we de afgelopen tientallen jaren zelf gezorgd, in hoog tempo is vooral het westen en zuiden van ons land geschikt gemaakt voor de Slechtvalk. Industriële schoorstenen, zendmasten, brugpylonen en kantoorgebouwen en ook fotogeniekere kerktorens zijn voorzien van nestkasten, waardoor de populatie in Nederland kon toenemen van één broedpaar in Limburg in 1990 tot zo'n 140 nu. Dat laatste getal is een eigen grove schatting, niet alle broedparen zijn bekend of beschreven, er wordt namelijk ook gebroed in oude kraaiennesten in bijvoorbeeld hoogspanningsmasten. Maar toch, sinds jaar en dag voor mij als vogelaar van het laatste uur, omdat ik me er nu tien jaar mee bezighoud.

In Amsterdam wordt sinds 2003 onafgebroken gebroed, het eerste territoriale paar betrok een nestkast in een van de schoorstenen van de Centrale Hemweg,

nabij de Coentunnel in West. Elk jaar vlogen daar met meer of minder succes jonge Slechtvalken uit, vooral de hete stoompijpen vormden een reëel gevaar voor juvenielen, tot in 2011 bekend werd dat de schoorsteen van Hemweg-7, waarin de nestkast was opgehangen, op de nominatie stond om gesloopt te worden. Er moest een nieuwe plek gevonden worden om een nestkast te plaatsen, en dat werd de liftschacht van het kolengebouw van eenheid 8. Enkele tientallen meters lager dan de valken gewend waren, en op een iets andere windrichting, werd in november 2011 een nieuwe nestkast geïnstalleerd, met webcam, en het paar vond de nieuwe plek al snel en zorgde daar vanaf 2013 weer voor nieuwe aanwas. Door de webcam regelmatig te bekijken kon ik op zeker moment de ringen van de valken aflezen. Het wijfje moet nieuw geweest zijn, omdat ze in mei 2011 als juveniel geringd is op de electriciteitscentrale Maasvlakte. Tot de webcams uitgingen (zomer 2016) was ze in ieder geval nog aanwezig. Het mannetje van 2013 (geringd mei 2009, zendmast Haarlem) is verdwenen, en in 2016 opgevolgd door een zoon (geringd mei 2014, Hemcentrale) die vanwege een tijdelijk defect aan een vleugel in de buurt was blijven hangen en van prooien werd voorzien door zijn ouders. Deze zoon LU heeft van het broedsel 2015 een pas uitgekomen jong meegenomen en waarschijnlijk opgegeten. Hij heeft niet meegeholpen met het grootbrengen van de andere drie die, goed beschermd door de moeder, allemaal zijn uitgevlogen. Daar was ik wel nieuwsgierig naar, maar kennelijk had hij toen, als oudere broer, nog helemaal geen vaderinstinct. Of en hoe hij zijn vader heeft verdreven weet ik niet, maar samen met zijn moeder heeft LU in 2016 een nest van drie jongen gekregen, waarvan er twee in leven bleven en zijn uitgevlogen. Dat in een gebied met voldoende voedsel Slechtvalken vrij dicht bij elkaar kunnen nestelen bleek toen in 2008 de nieuwe nestkast aan een schoorsteenpijp van het Afvalenergiebedrijf (het AEB, vroeger AVI) aan de Australiëhavenweg in het westelijk havengebied in gebruik genomen werd. Het territoriale paar kwam uit de buurt;

FOTO: WEBCAM

Wijfje voert jonge slechtvalken op de Hemweg, 27 april 2016

het mannetje, R1, is in 2005 als jong geringd op de Hemcentrale, en resideert in 2016 nog steeds op het AEB. Er zijn diverse wijfjes geweest, maar het meest opmerkelijke was een erg donkere valk die door slechtvalkkenner Paul Marcus werd herkend als de Belgische vrouw DN (geringd in 2001 in Drogenbos, België) die in 2005 van de Hemcentrale verjaagd werd door een Duits wijfje, de moeder van R1. Het Belgische wijfje was dus eerder gepaard met de vader van R1, en heeft samen met R1 tot en met 2010

Belgisch wifje DN verhuisde van de Hemcentrale naar het AEB

FOTO: ROEY BOS, 6-05-2016

broedsels gehad op het AEB. In 2010 mislukte het broedsel omdat DN werd verjaagd door een Duits wifje (2008, Duisburg), dat op haar beurt in de vroege zomer van 2010 ook de wijk moest nemen. Het tekort aan nestplaatsen liet zich toen al voelen. Elk jaar komen er vreemde valken langs die een poging wagen om het territorium over te nemen.

In 2008 en 2009 heb ik me intensief bemoeid met het reilen en zeilen van de Slechtvalken op het AEB. Zowel vanaf de grond als vanaf het dak heb ik veel foto's gemaakt, en voor het eerst zag ik jonge Slechtvalken uitvliegen, met onder andere ook een mislukte maidentrip, zag ik ze met elkaar spelen in de lucht en onderwijs genieten van hun ouders waarbij prooien moesten worden afgepakt of opgevangen. Geweldig! Meer mensen hebben in de loop van de jaren deze Slechtvalken gevolgd, waaronder Martin Melchers, die ze in 2009 een rol heeft gegeven in zijn documentaire over Amsterdam, "Haring in het IJ". De klim door de kooiladders die ik twee keer heb gemaakt om de nestkast te bereiken is geen sinecure. De lift gaat maar tot drie hoog, waarna de resterende 78 hoogtemeters te voet afgelegd dienen te worden. Maar het bijwonen van een ringsessie is altijd weer mooi. Wat het ringen zelf betreft, daar sta ik een beetje dubbelhartig in. De jongen lopen er geen schade van op, maar hebben er natuurlijk wel wat stress van. Zodra je echter een ring kunt aflezen en de herkomst van een Slechtvalk achterhaalt is dat toch wel erg interessant. Zo is na te gaan hoe ver de jonge valken zwerven om een territorium te vinden, wat blijkt erg te kunnen variëren, van nul tot een paar honderd kilometer. Of constateer je dat het om een wintergast uit Scandinavië gaat. Of traceer je de afkomst van een dode valk....

Op een platformpje van de ladder van kraan 9 van de in 2013 gesloten Amsterdam Container Terminal aan de Afrikahaven werd in 2010 op een oud kraaiennest, een fragiel hoopje takken, door een paartje Slechtvalk een ei gelegd dat tot niet-uitkomen gedoemd was. Het jaar daarop stond op diezelfde plek een nestkast, waarin een wifje afkom-

Slechtvalken bij nestkast van het AEB 8 maart 2014

FOTO: ROEY BOS

Wifje DN in de omgeving van het AEB, 9 juni 2009

FOTO: ROEY BOS

stig van de Moerdijk een jong grootbracht. In 2012 zijn er nog vier eieren gelegd, waarvan er eentje uitkwam. Omdat daarna de kranen in de verkoop gingen, is deze broedgelegenheid vervallen.

De hoge gebouwen vlakbij het Amstelstation, aan de Omval, de Rembrandttoren, Mondriaantoren (waar de eerder genoemde R1 van het AEB op 8 juni 2006 etend werd aangetroffen) en Breitnertoren, hebben eveneens een grote aantrekkingskracht op Slechtvalken. Omdat er geen nestkast geplaatst mag worden is er geen goede broedgelegenheid, wat niet wegneemt dat een paartje valken wel eens een broedpoging heeft gedaan op het dak, ontdekt door een glazenwasser. Of er een jong is grootgebracht is mij onbekend. De gebouwen worden veelvuldig gebruikt als pleisterplaats, zowel aan de oost- als de westkant. De nabijgelegen nestkast op het Waternetgebouw wordt niet gebruikt. Hij zal ongetwijfeld zijn opgemerkt door de Slechtvalken, maar niet geschikt zijn bevonden. Waar hebben deze valken dan gebroed? Een waarnemer die in Amsterdam-Oost woont had sterke vermoedens dat het ging om Slechtvalken die IJburgse elektriciteitsmasten of Zeeburg als broedplek verkozen. Hemelsbreed misschien vier kilometer ver, een peuleschil voor een van de snelste vogels ter wereld. In oude kraaiennesten is daar de afgelopen jaren met meer of minder succes gebroed, storm en regen eisten hun tol, en diverse eieren en/of jongen zijn letterlijk kopje onder gegaan. Toch zijn er ook jongen uitgevlogen.

Ondanks dat op een groot balkon van het ABN/Amro-gebouw aan de Zuidas al jarenlang (sinds 2007) een nestkast stond en er al jaren valken werden gezien, werd daar pas in 2013 door een paar Slechtvalken gebroed nadat stadsecoloog Martin Melchers in 2012 de grove kiezelstenen op de vloer van de nestkast had (laten) vervangen door fijn grind. Dit leverde meteen al een mooi nest van vier jongen op die onder grote

FOTO: ROEY BOS

Belangstelling genoeg voor het ringen van de ABN-valken, 14 mei 2013

FOTO: ABNAMRO

Frits kijkt of de kip er al aankomt

belangstelling, waaronder die van AT5, werden geringd. Een van de juvenielen sprong wat te vroeg van het rooster en belandde in een van de vensterbanken, waar geen prooi werd gebracht door de ouders. Vliegvlug was ze nog niet. Ze heeft er veertien dagen gezeten en werd gevoerd door het bankpersoneel, dat stukken kip aan een touwtje door het bovenraam liet zakken en haar, geheel in ABN-stijl, Frits noemde. Aldus verder grootgebracht is ze op zeker moment van de vensterbank afgevlagen en op de grond beland. Jammer genoeg zijn in dat jaar drie van de vier jonge valken naar vogelasiel De Toevlucht gebracht. Ze zijn wel weer teruggeplaatst op het gebouw, maar het geeft aan dat de juvenielen het toen niet goed redden. Sowiesso is uitvliegen voor welke jonge vogel dan ook vol risico's, Slechtvalken niet uitgezonderd, en misschien kun je deze juvenielen nog gelukkig prijzen dat het in zo'n drukbevolkte omgeving misging. Mensen genoeg om ze weer op te rapen.

Voor de Slechtvalken van de ABN/Amro zijn ook mensen genoeg die belangstelling tonen. Niet alleen AT5 en voorbijgangers die een blik door je telescoop willen werpen, maar ook professionele filmmakers die maandenlang materiaal verzameld hebben voor hun film "De wilde stad". Hierin figureren de valken van 2016, waarvan het wijfje in 2010 geringd is in Haren (N-B) en het mannetje Nederlands is, de oranje ring is onleesbaar. Ze hadden dit jaar drie jongen.

Er was nog een bank die belangstelling had voor de plaatsing van een nestkast, het ING-gebouw aan De Entree, vlak naast de Arena in Zuid-Oost. In die buurt zat al lange tijd een paartje (of dat steeds dezelfde Slechtvalken zijn geweest is natuurlijk de vraag), waarvan het wijfje ooit in legnood een ei in een vensterbank van gebouw De Olifant had gedeponereerd. In november 2015 is op stel en sprong een kast opgehangen die al snel bezet werd door een Slechtvalkpaar. Het mannetje JV komt uit Eindhoven en is geringd in mei 2012. Zijn broer JU zit op de Lange Jan in Amersfoort (kijk, dat is nou het aardige van ringen, hieronder het verdere verhaal *). Het wijfje komt

van een brug over de Waal bij Beneden Leeuwen, en is als mannetje! geringd in mei 2013. Ze was kennelijk een onderdeurtje. Onder de klanken van juichende voetbalfans en de Toppers in Concert zijn drie jongen grootgebracht. Een ervan is bij het uitvliegen verongelukt. 11 mei is onder de kast een onthoofde Slechtvalk aangetroffen die jammer genoeg weggegooid is. De ring zou UV aangeven, een valk geringd in Wormer, in 2011, maar gezien de geringe voedselvoorziening kan het ook JV zelf geweest zijn. Hoe dan ook, er moet onderling door Slechtvalken gevochten zijn, wegens het onthoofde beest, de manier van Slechtvalken om te doden, waarvoor ze hun zogenaamde valkentang aan de snavel gebruiken. Op Youtubefilmpjes (kijk onder Slechtvalk DEA) zie ik na die datum nog eenmaal een volwassen valk, en dat lijkt het wijfje.

* JV (2012 TD gebouw Eindhoven), broer van JU (legsels drie eieren, één niet uitgekomen), is een zoon van slechtvalk FT die in 2009 op de televisietoren van De Mortel is geboren. FT is nog steeds gepaard en broedt nu op de Catharinakerk in Eindhoven. FT kwam uit een nest van vier (drie man, één vrouw), en was een zoon van de zogenoemde Pa en S2. S2 was een Belgische uit 2005 (Seraing). Zij is in 2011 in De Mortel neergeschoten en na operaties en een verblijf van bijna een jaar bij een valkenier plotseling doodgegaan op 10-10-2012. Ze was een opmerkelijke valk. In 2007 verjoeg ze als twee-jarige de vrouwelijke slechtvalk Ma uit De Mortel. Na veertien dagen (balts)prooien aangepakt te hebben van Pa, die die prooien aanbracht voor zijn drie jongen en het presteerde om achter de rug van S2 om toch af en toe zijn jongen te voeren, viel het moedergevoel-kwartje (op Moederdag!!) en heeft ze twee van de drie

FOTO: WEBCAM

Wijfje ABN bij de kast, 29 april 2016

FOTO: ROELY BOS

Jonge Slechtvalk BNE uit Cuijk op jacht in IJdoorn, 7 sept 2016

jongen verder grootgebracht. Haar stiefkinderen dus. Pa was nog ouder en kwam uit Duitsland. Hij had een ringencombinatie die gebruikt is tot 2004, maar helaas zijn zijn ringen nooit helemaal afgelezen. In april 2015 is hij uit De Mortel verjaagd door een heel jong mannetje.

Overlast door duiven laat mensen ook nog wel eens een Slechtvalkenkast plaatsen. Zo is er begin 2016 op het Leo Polakhuis in West een nestkast geplaatst.

We zullen zien of hij opge-

merkt wordt, en, belangrijker, goedgekeurd door de Slechtvalken. Hoogte, inrichting, windrichting, dat alles doet ertoe. Slechtvalken kiezen. Dat de overlast door de duiven verminderd zou worden door de aanwezigheid van valken is maar net de vraag.

Naast broedende Slechtvalken verblijven er ook overzomeraars en overwinteraars in en rondom de stad. Een paar noem ik hier. Op het Ringpark-gebouw, naast het Rembrandtpark, het aan dezelfde kant gelegen Fashion Hotel en aan de overzijde van de A10 op de Queenstowers (de drie gebouwen met de kopergroene daken), zijn vanaf 27 februari 2016 voortdurend Slechtvalken waargenomen, eenmaal zelfs in broedhouding op de Wilhelminatoren. De hoge gebouwen in de Riekerpolder zijn ook aantrekkelijk voor Slechtvalken. Op de Westerkerk en de Posthoornkerk wordt wel eens een maaltje genuttigd en boven Polder IJdoorn werd deze herfst stevig gejaagd door een jonge Slechtvalk die in 2016 in Cuijk uit het ei was gekropen. Het was enerverend om die jachten te zien, de paniek onder de vogels, de snelheid van de Slechtvalk, de achtervolging en vaak de slimheid van de achtervolgden waardoor de valk nogal eens misgreep. Maar ook het zwoegende vliegen van de Slechtvalk met een flinke prooi in de klauwen. Er moet tenslotte gegeten worden.

Ook op het Shell-gebouw aan de noordkant van het IJ, Overhoeks, heeft een nestkast gestaan, omdat er vaak Slechtvalken zaten die er hun prooien aten. Daar is nooit gebroed. Omdat het gebouw verkocht en verbouwd werd, is de nestkast verplaatst naar een minder goede locatie, het Stadsdeelkantoor van Noord. Die kast moet nog een betere plek krijgen.

In De Gierzwaluw van december 2009, jaargang 47 nummer 3, heb ik een uitgebreide beschrijving gegeven van het slechtvalkbroedsel 2008 en 2009 op het Afvalenergiebedrijf, het AEB. Dit is via de website, vogelsamsterdam.nl onder het kopje Gierzwaluw, te downloaden.

Waarnemingen 2e kwartaal 2016 *Frans Klaasen*

Een aantal waarnemingsrubrieken geleden ben ik begonnen de meer zeldzame vogelsoorten in rood weer te geven, zodat ze iets meer zouden opvallen. De gewoonste vogelsoorten worden niet meer vermeld in deze rubriek, tenzij er bijvoorbeeld grote groepen van zijn waargenomen. Daardoor lijken de rode soorten wat oververtegenwoordigd te zijn. Voor de bepaling van rode soorten gebruik ik de lijst van Waargenomen soorten die staat onder het kopje 'Overzichten' van de website adam.waarneming.nl. Het is een mooie lijst, met inmiddels 334 vogelsoorten, waarvan 317 gedocumenteerd met een foto. Kijk u er zelf maar eens. Toch bekruipt me het gevoel dat er kleine aanpassingen nodig zijn in de aanduiding van de zeldzame of zeer zeldzame soorten. Zo kun je eigenlijk altijd wel een (rode soort) Cetti's zanger horen op de Vijfhoek, die is er al sinds jaar en dag aanwezig. Maar hoe zit dat met de Blauwe Kiekendief (zwarte soort)? Van november 2015 tot en met oktober 2016 zijn er een kleine dertig gemeld in ons werkgebied, met zo'n aantal kun je het geen 'vrij algemene soort' meer noemen. En een Sneeuwgorst lijkt me voor deze contreien evenmin algemeen. Vindt er een verschuiving plaats, of zijn onze rode en zwarte soorten te veel naar het voorkomen in de Nederlandse lijst gemodelleerd? Voor de Blauwe Kiekendief is het wel duidelijk, die zit in een neerwaartse spiraal, wat ik erg jammer vind. In de vroege maanden van 2009 heb ik genoten van een aantal pleisterende Blauwe kiekens op de speciaal ingezaaide akkers van de Noorderweg, benoorden de Inlaagpolder. Wat een prachtig gezicht was het om ze te zien jagen boven de ruige kruiden!

Roely Bos

Sneeuwgorst, Waterland-Barnegat, 31 oktober 2016

FOTO: WIM VAN DER SCHOT

Roodhalsgans 8-4 Marken 3 ex. 9-4 Durgerdam 1 ex.

Krooneend 320 meldingen uit de regio.

Topper 20-4, 30-4, 1-5 IJmeer 1 v.

Grote Zee-eend 29-4 Uitdammerdijk 1 ex. (Adrie Streefland).

Nonnetje 2-4, 3-4 Volgermeerpolder max. 3 ex. 2-4 IJmeer 1 v.

Grote Zaagbek 1-4 t/m 16-4 IJmeer e.o. max. 10 ex. 17-4 Telpost Centrum 6 ex. over. 21-4 Brettenzone 1 ex. NO. 17-5 Waterland 1 ex.